

HALKLA İLİŞKİLER EĞİTİMİNDE TEORİ-PRATİK DENGESİ BAKIMINDAN TÜRKİYE İÇİN BİR MODEL ÖNERİSİ

Ömer BAKAN*

ÖZET

Halkla ilişkiler alanında üzerinde önemle durulması gereken konulardan bir tanesi eğitimidir. Türkiye'de halkla ilişkiler eğitimi programları İletişim Fakülteleri bünyesinde yer almaktadır. Üniversite düzeyinde verilen eğitimin amacı öğrencilere akademik ve mesleki açıdan başarılı olmalarını sağlayacak bilgi ve becerilerin kazandırılmasıdır. Çalışmada bu amaca yönelik bir eğitim modeli önerilmektedir. Önerilen model, kuram-pratik dengesi bakımından iki farklı yaklaşım sunan Avrupa ve ABD'deki halkla ilişkiler eğitimi karşılaştırılarak oluşturulmuştur. Ayrıca çalışmada önerilen model doğrultusunda halkla ilişkiler müfredatı içinde hangi derslere yer verilmesi gerektiği konusu ele alınmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Halkla ilişkiler, halkla ilişkiler eğitimi, halkla ilişkiler rolü

A MODEL PROPOSAL FOR TURKEY IN BALANCE OF THEORY AND PRACTICES IN PUBLIC RELATIONS EDUCATION

ABSTRACT

In the area of Public Relations one of the most important subject is education. In Turkey the programs towards the education of P.R. take place in Schools of Communication. The aim of the education on the university level is to give the students the capabilities and the knowledge which will enable them to success both academically and professionally. In this study an education model aimed towards this target has been suggested. The model suggested has been composed comparing the European and American P.R. educations which offer two different approaches in terms of theory-practice balance. On the other hand parallel to the model suggested in the study the courses that should be included in a P.R. curriculum have also been discussed.

Keywords: Public relations, public relations education, public relations role

GİRİŞ

Her alanda olduğu gibi, halkla ilişkiler alanında da eğitim konusu son derece önemli bir yer tutmaktadır. Halkla ilişkiler eğitimi konusu ele alınırken üzerinde önemle durulması gereken noktalardan birisi bu eğitimin amacının ne olduğudur.

Lisans düzeyinde yapılmakta olan eğitim, hem akademik bakımdan, hem de mesleki açıdan başarılı halkla ilişkiler uzmanlarını yetiştirmeyi amaçlamaktadır. Ancak bu nasıl mümkün olabilecektir? Öğrencileri, bu alanda başarılı bireyler olarak yetiştirmek için onlara ne tür bilgilerin verilmesi ve onların hangi becerilerinin geliştirilmesi gerekmektedir? Halkla ilişkiler öğrencilerinin eğitiminde hangi konulara ağırlık verilmelidir? Eğitimde teori ve pratik dengesi nasıl oluşturulmalıdır? İşte bu soruların cevabı halkla ilişkiler alanında sağlıklı bir eğitimin yapılabilmesi noktasında yol gösterici olacaktır.

Halkla ilişkiler, ya tüm organizasyonların varlığını sürdürebilmesi açısından kaçınılmaz bir öğe

olarak kabul edilecek ya da salt yararlı teknikleri içeren bir olgu olarak benliğini koruyacaktır. Halkla ilişkiler eğitimine yönelik programların tümünün bilimsel yaklaşımda sağlam bir temele gereksinimi vardır. Ayrıca programların, topluma yarar sağlayacak geleceğe dönük gelişmelerde de ağırlık vermesi gerekir. Ancak böyle bir bileşim, yönetim düzeyinde profesyonel mevkileri doldurabilecek nitelikte öğrenciler yetiştirilmesine imkan sağlayacaktır (Sjöberg 1987: 13).

Türkiye'de yapılan bir araştırma neticesinde, kamu kuruluşları ve özel sektörde görev yapan halkla ilişkiler birimi yöneticilerinin % 83'ünün üniversite mezunu, % 17'sinin ise lise mezunu oldukları ortaya çıkmıştır. Yine bu araştırmada halkla ilişkiler birimi yöneticilerinin % 20'sinin halkla ilişkiler bölümü mezunu oldukları, bunu her biri % 10'luk bir orana sahip Kamu Yönetimi, İşletme ve İktisat bölümlerinin izlediği saptanmıştır. Daha küçük oranlarla toplam 14 farklı bölüm bunları takip etmektedir (Bakan 2000: 108-109).

Bu araştırma neticesinde elde edilen bulgular,

* Arş. Gör., Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi

Türkiye'de halkla ilişkiler birimlerinde görev yapan yöneticilerin yalnızca % 20'sinin halkla ilişkiler bölümü mezunu olduklarını ortaya çıkarmıştır. Dolayısıyla halkla ilişkiler eğitimini üstlenen okullarımızın, mezun olduktan sonra bu alanda görev yapabilecek ve sektörde tutunabilecek düzeyde öğrenciler yetiştirmesi gerekmektedir. Bunun en etkin yolu ise, bir halkla ilişkiler uygulayıcısının gereksinimi olan bilgi ve becerilerin öğrencilere kazandırıldığı kaliteli bir eğitim programıdır.

İşte bu çalışma, ideal halkla ilişkiler uzmanlarını yetiştirmeye yönelik lisans düzeyinde bir eğitim programında, öğrencilerin hangi bilgi ve becerilerinin geliştirilmesi gerektiğini belirlemek amacıyla yapılmıştır. Çalışmada öğrencilere bu bilgi ve becerileri kazandırabileceği düşünülen bir eğitim modeli önerisi sunulmaktadır.

Çalışmanın ilk bölümünde, halkla ilişkiler eğitimi açısından iki farklı yaklaşımı ifade eden Avrupa ve ABD modelleri üzerinde ağırlıklı durulmaktadır. Bu modellerin üzerinde yoğun biçimde durulması, önerilecek olan bir halkla ilişkiler eğitim programında, onların kuram-uygulama dengesi hususunda yol gösterici olacağı düşüncesinden ileri gelmektedir.

İkinci bölümde ise Türkiye'deki halkla ilişkiler eğitimi ele alınmaktadır. Bu bölümde, halkla ilişkiler eğitiminin ülkedeki başlangıç tarihinden günümüze gelinceye dek geçirmiş olduğu evreler tarihi bir süreç içinde ortaya konmaktadır.

Üçüncü bölümde, halkla ilişkiler eğitimi programının, kuram-uygulama dengesi bakımından nasıl bir yapıya sahip olması gerektiği konusunda bir model önerisi yapılmaktadır. Bu model önerisi, Avrupa modeli ve ABD modeli incelendikten sonra yapılmıştır. Ayrıca, bu model önerilirken, halkla ilişkiler alanında faaliyet gösteren bazı bilim adamlarının, halkla ilişkiler rollerine ilişkin görüşleri dikkate alınmıştır.

Dördüncü bölümde, önerilen model doğrultusunda oluşturulacak lisans düzeyinde bir halkla ilişkiler eğitim programının müfredatı içinde, hangi derslere yer verilebileceği konusu üzerinde durulmaktadır. Bu konu da, yine halkla ilişkiler rolleri gözönüne alınarak ortaya konmuştur. Ayrıca, halkla ilişkilerin ne olduğu ve nasıl algılanması gerektiği noktasındaki çeşitli görüşler de, müfredatın içeriğinin belirlenmesinde dayanak oluşturmaktadır.

1- HALKLA İLİŞKİLER EĞİTİMİNDE AVRUPA VE ABD MODELLERİ

Dünyada ilk halkla ilişkiler dersi 1923 yılında "Crystallizing Public Opinion" adlı eseri yeni yazmış olan Edward L. Bernays tarafından verilmiştir. Bernays, bu dersi New York Üniversitesi Ticaret, Muhasebe ve Finans Okulu'nun Gazetecilik Bölümü'nde vermiştir (Cutlip ve Center 1982: 591) Halkla ilişkilerin 1923 yılından bu yana pek çok üniversitede akademik bir disiplin olarak öğretildiği bilinmektedir.

Dünyada halkla ilişkiler eğitiminin günümüzdeki durumunu ortaya koymak için bu eğitimin verildiği tüm ülkelerde neler yapıldığının bilinmesi gerekmektedir. Ancak bu çalışmada eğitim konusu, üniversite ya da bir başka ifadeyle yüksek öğretim kurumları bünyesinde gerçekleştirilen halkla ilişkiler eğitimi üzerinde durularak ele alınacaktır. Ayrıca, tek tek bu eğitimi veren bütün ülkeleri ele almak yerine, temel yaklaşımları bakımından iki ayrı model sunan Avrupa ve ABD'deki halkla ilişkiler eğitimi üzerinde durulacaktır.

Avrupa'nın tüm ülkelerinde tek tip bir halkla ilişkiler eğitimi verildiği söylenemez. Ancak Avrupa modelinde belirgin çeşitlemeler bulunmakla birlikte, Avrupa üniversitelerinin tümünün ABD üniversitelerinden önemli ölçüde farklı olduğunu belirtmek gerekir. Avrupa modelinin içindeki çeşitlemeler türsel olmaktan çok derece farklılığı biçimindedir. Dolayısıyla Avrupa sistemine ilişkin genellemeler yapmada herhangi bir sakınca bulunmamaktadır (Hazleton ve Cutbirth 1996: 111).

Avrupa'da akademik hayata ve akademisyenlere ABD'de olduğundan daha fazla değer verilmektedir. ABD'deki akademisyenlerin aşağılandığı şeklinde bir imada bulunmamakla birlikte, bunların Avrupalı meslektaşlarıyla aynı statüde değerlendirilmediğini söylemek mümkündür. Bir başka ifadeyle ABD'de eğitim başarısının çok değerli görülmediği söylenebilir. ABD'deki bu eğitim ders programlarına da yansımaktadır. Gazetecilikle geleneksel bağları nedeniyle, halkla ilişkilerin ilk akademik yuvası gazetecilik okulları olmuştur. ABD'deki gazetecilik okullarının en belirgin özelliği, bunların bir zanaat eğitimi modelini yansıttıklarıdır. Bu eğitim modelinin temel yaklaşımı, öğrenmenin düşünme yerine icraatla edinileceğidir. En iyi dersler, öğrencilere becerilerini ortaya koyma fırsatı verenlerdir. En iyi öğ-

retim elemanları ise, konularıyla ilgili olarak pratik tecrübeye sahip olanlardır. Dolayısıyla bu anlayışa göre, halkla ilişkiler dersleri akademik kariyer sahibi insanlardan çok uygulamacılar tarafından daha iyi öğretilir. Bu yaklaşımda iş deneyimi akademik eğitimden daha önemli görülmektedir (Hazleton ve Cutbirth 1996: 112).

Burada, ABD'deki bir zenaat eğitimi modeli yansıtan gazetecilik eğitiminin halkla ilişkiler alanında oynadığı rolü kanıtlayan bazı araştırma sonuçlarına yer vermek faydalı olacaktır. ABD'de yapılan araştırmalar neticesinde PRSA ve IABC gibi iki profesyonel derneğe üye olan halkla ilişkiler uygulayıcılarının % 90'ının yüksek tahsilli olduğu, % 25'inin master ve % 3'ünün doktora düzeyinde eğitim aldığı ortaya çıkmıştır. Çalışanların hangi branşlardan geldiklerine ilişkin bulgular ise onların % 40'ının birinci sırada yer alan gazetecilik eğitimini aldıklarını ortaya koymaktadır. Bunu IABC üyeleri arasında sırasıyla İngilizce ve İşletme, PRSA'nın üyeleri arasında ise İngilizce, İletişim ve İşletme'nin izlediği elde edilen bir başka bulgudur (Peltekoglu 1998: 98). Bu sonuçlardan, ABD'de bir zenaat okulu modeliyle eğitim yapan gazetecilik okulu mezunlarının, halkla ilişkiler uygulayıcıları içinde en büyük kesimi oluşturdukları anlaşılmaktadır.

Avrupa yaklaşımı ise ABD'den oldukça farklıdır. Halkla ilişkiler burada, gazetecilik okulları yerine büyük olasılıkla teori ağırlıklı bir kitle iletişim programının içinde yer almaktadır. Tipik bir halkla ilişkiler öğretim elemanının ileri düzeyde bir akademik derecesi vardır. Bu durum profesyonel deneyimi olan yarı- zamanlı öğretim elemanları için de geçerlidir.

Avrupa'daki halkla ilişkiler programlarının bu yapısı bir tesadüf değildir. Çünkü, yapılan gözlemler neticesinde Avrupalı öğrencilerin temel pratik becerilerden çok teoriye ağırlık verilerek eğitildikleri ortaya çıkmıştır. Bu eğitim anlayışında, öğrencilerin temel becerileri kuruma girmeden önce öğrendikleri veya iş tecrübesiyle bu becerileri hızla edinebilecekleri varsayılmaktadır (Hazleton ve Cutbirth, 1996: 113).

Yaklaşım ve vurgudaki bu farklılaşmanın en önemli belirtisi, Avrupa'da halkla ilişkiler programlarının, öğrencileri ağırlıklı yönetim görevleri için hazırlamaya yönelik tasarlanmasıdır. ABD'de, eğitimle ilişkili pratik üzerinde yoğun olarak durulması, öğrencilerin giriş düzeyindeki

işler için etkili biçimde rekabet edebilecekleri teknik becerileri öğretme uğraşına yol açmaktadır. Avrupa'da ise, işe yerleştirmeden ziyade görevde ilerleme üzerinde durulduğu söylenebilir (Hazleton ve Cutbirth 1996: 113).

Avrupa ile ABD'de izlenen eğitim anlayışlarında görülen bir diğer farklılık ise, diploma veren programlardaki genellik düzeyinde görülür. ABD'deki yüksek eğitim, Avrupa'daki üniversite programlarına göre daha geneldir. Avrupalı öğrenciler, ABD'li öğrencilere nazaran daha uzmanlaşmış bir eğitim alırlar (Hazleton ve Cutbirth, 1996: 113).

ABD'deki tipik bir üniversite programına devam eden bir öğrenciye, öğrenim süresi içinde verilen derslerin toplam süresi göz önüne alındığında, bu sürenin yaklaşık dörtte birinin esas çalışma alanına ayrıldığı anlaşılmaktadır. Avrupa'da ise farklı bir yaklaşım söz konusudur. Öğrenci genel, çok disiplinli bir program yerine daha çok ABD üniversitelerinin bir bölümüne denk düşen bir kuruma kaydolmaktadır. Avrupa'da genel eğitim, orta eğitime bırakılmıştır. Burada öğrenci, yüksek öğretimde harcanan dört ile beş yıl boyunca, başlıca esas konuyla ilgili kurumlarındaki derslerin çoğunu almaktadır. Özetle, Avrupa'daki halkla ilişkiler öğrencileri, ABD'deki öğrencilere göre, halkla ilişkiler ana alanında çok daha özgül ve belki daha da derinlikli bir çalışma yapmaktadırlar (Hazleton ve Cutbirth 1996: 113-114).

Sonuç olarak, Avrupa ile ABD halkla ilişkiler eğitimini birbirinden ayıran üç temel farklılığın olduğu ortaya çıkmıştır. İlk farklılık, Avrupalıların akademik başarıya daha fazla değer verdikleridir. İkincisi, ABD'nin tersine Avrupalılar daha az beceri, daha fazla teori yönelimli bir anlayışa sahiptir. Üçüncü farklılık ise, Avrupalıların halkla ilişkiler alanına ve bununla ilgili iletişim teorisi konusundaki çalışmalara, ABD'deki öğrencilerden daha fazla zaman ve çaba harcadıklarıdır.

2- TÜRKİYE'DE HALKLA İLİŞKİLER EĞİTİMİ

Türkiye'de halkla ilişkiler eğitimi 1966 yılında Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'ne bağlı Basın Yayın Yüksek Okulu'nda başlamıştır. İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi'ne bağlı Gazetecilik Enstitüsü de o yıllarda iki yıldan dört yıla çıkarak halkla ilişkiler eğitimi veren Basın Yayın Yüksek Okulu haline dönüşmüştür. Yine

İstanbul'da özel Vatan eğitim kurumları arasında kurulan Gazetecilik Yüksek Okulu, Devlet İktisadi ve Ticari Bilimler Akademisi bünyesine katılarak Basın Yayın Yüksek Okulu adını almış ve halkla ilişkiler eğitimine başlamıştır. Bu akademi daha sonra Marmara Üniversitesi'ne dönüşmüştür (Asna 1997: 195)

Aynı gelişme Ankara İktisadi ve Ticari Bilimler Akademisi'nde yaşanmıştır. Başkent adıyla kurulan gazetecilik okulu önce Akademi bünyesine katılarak halkla ilişkiler eğitimi vermeye başlamış, daha sonra ise Akademi Gazi Üniversitesi'ne dönüşmüştür. Günümüzde İletişim Fakültesi adını alan bu eğitim kurumları, İzmir'de bulunan Ege ve Eskişehir'de yer alan Anadolu Üniversiteleri'ne bağlı bulunan fakültelerle birlikte 1970'li, 1980'li yılların ürünleridir. 1960'lı yılların ikinci yarısında başlayan halkla ilişkiler eğitiminin üniversitelerimizdeki yavaş gelişiminin bir örneği olarak Halkla İlişkiler Doçentliği unvanının açılış tarihi gösterilebilir. Bu unvan, halkla ilişkilerin anabilim dalı olarak kabulünden bir başka deyişle üniversitelerde bu alanda eğitimin başlamasından tam 30 yıl sonrasına tekabül eden 1994 yılında açılmıştır. O yıl Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi'nde toplanan jüri, ilk Halkla İlişkiler Doçenti'ni belirlemiştir. O tarihe gelinceye dek üniversitelerde halkla ilişkiler dersleri, üniversite dışında görev yapan uygulayıcılar ya da lisans eğitimlerini başka dallarda tamamlayan öğretim üyeleri tarafından verilmiştir (Asna 1997: 195).

Türkiye'de, çeşitli üniversitelerin bünyelerinde yer alan Basın Yayın Yüksek Okulları, uzun yıllar halkla ilişkiler eğitiminin verildiği kurumlar olarak bilinmektedir. Bu okullar, 3 Temmuz 1992'de Resmi Gazete'de yayınlanan yasayla İletişim Fakülteleri haline gelmişlerdir (Özbek 1993:307). Günümüzde halkla ilişkiler eğitimi, İletişim Fakülteleri bünyesinde yer alan başlı başına bir program vasıtasıyla lisans düzeyinde yürütülmektedir. Bu eğitimin süresi dört yıldır.

Ayrıca halkla ilişkiler, çeşitli üniversitelerin Sosyal Bilimler Enstitüleri'nde de lisansüstü düzeyde (master-doktora) bir program olarak yer almaktadır. Bunun yanı sıra iki yıl süreyle eğitim veren çeşitli Meslek Yüksek Okulları bünyesinde de bir ön-lisans programı olarak okutulmaktadır. Halkla ilişkilerin bir ön-lisans programı olarak yer aldığı eğitim birimlerinden bir tanesi de Açık Öğretim Fakültesi'dir.

Halkla ilişkiler eğitiminin verildiği İletişim Fakülteleri 90'lı yıllara kadar sadece Ankara, İstanbul, Gazi, Ege ve Anadolu Üniversitelerine bağlı iken (Ünlü ve ark. 1999:91), günümüzde bu fakültelerin sayısının özel üniversitelere bağlı olanlarla birlikte 21'e ulaştığı bilinmektedir. Eskişehir'de Anadolu Üniversitesi bünyesinde yer alan fakültenin adı İletişim Bilimleri Fakültesi'dir. Daha önce de belirtildiği gibi Ankara, İstanbul ve İzmir'de bulunan üniversitelere bağlı İletişim Fakülteleri, diğerlerine göre daha köklü okullardır. Bu okulların, son yıllarda açılan İletişim Fakülteleri ile kıyaslandığında, öğretim üyesi sayısı bakımından fazla sıkıntı çekmedikleri söylenebilir.

Türkiye'de İletişim Fakültesi, son yıllarda üniversiteye giriş sınavlarında ilk tercihler arasında yer almaktadır. Adaylardan TS puanıyla ilk %1'in içine girebilenler bu okullarda okuyabilmektedir (Öke 1994:44).

Son yıllarda, halkla ilişkiler eğitiminin verildiği İletişim Fakültesi sayısı hızla artmıştır. Bu durumun, her geçen gün büyüyen halkla ilişkiler sektörünün eleman ihtiyacının çok arttığı ve bunu karşılamaya yönelik bir girişim olduğu düşünülebilir. Ancak, verilen eğitimin kalitesi konusunda arzu edilen düzeyin yakalanamaması kaygısı bazı akademisyenler tarafından taşınmaktadır (Peltekoğlu 2000:58-59).

3- TÜRKİYE İÇİN BİR HALKLA İLİŞKİLER EĞİTİM MODELİ ÖNERİSİ

Üniversitelerdeki halkla ilişkiler eğitimi konusunda profesyonellerin, meslek örgütlerinin, sektör temsilcilerinin ve akademisyenlerin farklı yaklaşımlara sahip olmaları bir zaaflık olarak düşünülmemelidir. Aksine, halkla ilişkiler eğitiminin içindeki müfredat tartışmaları ve görüş farklılıkları, bu eğitimin şekillendirilmesi açısından bir fırsat olarak görülmelidir. Bu arada halkla ilişkiler eğitiminin, her kurumda tıpa tıpa aynı biçimde ve aynı hedeflere yönelik olarak biçimlendirilmesi üzerinde ısrarla durmak, pek mantıklı bir yaklaşım olarak görünmemektedir.

Akademisyenlerin, daha çok kuramsal derslere ağırlık verilmesi doğrultusunda bir tutuma sahip oldukları düşünülebilir. Profesyonellerin, meslek örgütlerinin ve sektör temsilcilerinin ise, uygulamaya yönelik derslere ağırlık verilmesi gerektiği şeklinde bir yaklaşıma sahip olmaları muhtemeldir. Bununla birlikte, bazıları da kuramsal ve uy-

gulamalı derslere eşit biçimde yer verilmesinin daha faydalı olacağı görüşünü savunmaktadır (Ünlü ve ark. 1999:92-93).

Halkla ilişkilerde bir eğitim modeli oluşturulurken, nasıl bir halkla ilişkiler elemanı yetiştirilmesinin amaçlandığı, ona hangi bilgi ve becerilerin kazandırılması gerektiği hususlarının açıkça belirlenmesi gerekmektedir. Ona hangi bilgi ve becerilerin kazandırılması gerektiği sorusuna ise, halkla ilişkiler rollerini ortaya koyarak cevap aranmalıdır. Aşağıda bu konulara ilişkin çeşitli yaklaşımlar ele alınarak daha sonra bu yaklaşımlardan hareketle, bir halkla ilişkiler programı ders müfredatında yer alması düşünülen dersler öneri halinde sunulacaktır.

Halkla ilişkiler alanına önemli katkılarıyla tanınan Glen Broom ve David Dozier yaptıkları araştırma neticesinde, halkla ilişkiler alanında dört rolün bulunduğunu ortaya koymuşlardır. Bunlar uzman reçeteci rolü, iletişim sağlayıcı rolü, sorun çözme süreci hızlandırıcısı rolü ve iletişim teknisyeni rolü şeklinde sıralanmaktadır. Birçok akademisyen tarafından yapılan çeşitli araştırmalar sonucunda ise, günümüzde halkla ilişkiler kuramlarının çoğu, halkla ilişkiler alanında genel anlamda iki ana rol bulunduğunu belirtmektedir. Bunlardan birincisi, Broom ve Dozier'in de saptamış oldukları "iletişim teknisyeni" rolüdür. Diğer ise, temelde uzman reçeteci, iletişim sağlayıcı, sorun çözme süreci hızlandırıcısı niteliklerinin hepsini bir araya getiren iletişim yöneticisi rolüdür. Wright, ele alınan bu rollerden farklı olarak, daha da uzmanlaşmış bir "iletişim üst yöneticisi" rolünün bulunduğunu iddia etmektedir. Bu roldeki uygulamacılar, doğrudan kuruluşun tepe yöneticisine bağlı olup, rolün sergilendiği kuruluş içindeki halkla ilişkiler işlevi, açık bir biçimde kuruluşun en üst karar alma sürecinin bir parçası haline gelmektedir (Berth ve Sjöberg 1998: 31).

Burada, önerilecek olan eğitim modeli, ele alınan bu halkla ilişkiler rolleri doğrultusunda ve ağırlıklı olarak Wright'ın ortaya koymuş olduğu "iletişim üst yöneticisi" rolüne yönelik halkla ilişkiler uzmanları yetiştirmeyi amaçlayan bir model olacaktır.

Hem kuramsal derslere ağırlık verilen Avrupa modeli, hem de uygulamaya ağırlık veren ABD modeli daha önce incelenmişti. Bu incelemelerden sonra, "iletişim üst yöneticisi" rolüne uygun halkla ilişkiler uzmanları yetiştirmeye yönelik

Türkiye'deki lisans düzeyinde halkla ilişkiler eğitimi için önerebileceğimiz modelin, Avrupa modeline daha yakın olması gerektiği düşüncesi ağır basmaktadır.

Avrupa modeli, uygun bir halkla ilişkiler eğitim-öğretim programının ortaya konmasında önemli bir kılavuz sağlamaktadır. Burada, halkla ilişkilerin, örgütlerin yönetimiyle ilgili bir konu olduğu şeklindeki Avrupalıların varsayımı desteklenmektedir. Böylelikle, halkla ilişkiler programının amacının öğrencileri yönetime yönlendirmek olması gerekliliği ortaya çıkmış olur. Ancak, "yönetim"den neyin anlaşılması gerektiğini ifade etmek önem taşımaktadır (Hazleton ve Cutbirth 1996:116).

Halkla ilişkilerde yönetimin, teknik olmaktan ziyade uygulamalı bir çalışma olduğu söylenebilir. Başka bir ifadeyle, yönetim bir basın bülteni oluşturmak veya bir broşürün ana hatlarını çizmekten daha geniş ve daha soyuttur. Halkla ilişkilerde yönetim kritik karar almayı, personelin idaresini, problem çözmeyi ve analitik düşünmeyi gerektirir. Bunlar, teori ile pratiğin birbirine örülmüş olduğu uygulamalı becerilerdir. Buradan hareketle, ideal halkla ilişkiler eğitim-öğretim programının Avrupa kurumlarında olduğu gibi, düşünsel öğrenme ve teori türüne ağırlık vermesi gerektiği söylenebilir.

Bu iddiayı desteklemek için kullanılacak argümanlardan bir tanesi de, genel anlamda üniversite eğitiminin hedeflerinin ne olması gerektiğine ilişkin Meral Özbek'in görüşleridir. Üniversiteler, içinde yer aldıkları toplumun yeniden üretiminde işlevsel olan, yani piyasanın taleplerini karşılayan mesleki bilgi ve becerileri üretmek ve aktarmakla yetinemezler. Üniversite eğitiminin, meslek eğitiminden öte hedefleri olmalıdır. Bu durum, halkla ilişkiler dahil her eğitim alanı açısından geçerli olmalıdır. Habermas'a dayanarak, üniversitelerin teknolojik kullanıma uygun bilgi üretime ve aktarmanın ötesine uzanan üç görevden hiçbir şartta kaçınmayacağını söylemek mümkündür. Bunlar, "yazılı olmayan mesleki standart" erdemlerini geliştirmek, öğrencilerin ve genel kamunun "kendini-anlaması"nı da sağlayacak olan "toplumun kültürel geleneğini aktarmak, yorumlamak ve geliştirmek" ve "öğrencilerin politik aydınlanması" sağlamaktır (Özbek 1993:309). Halkla ilişkiler eğitimi, üniversitenin bu geniş hedefleri bağlamında ele almak, bir eğitim modeli önerirken hem mesleğin hem de genel olarak üniversitenin gereklerini bağdaştır-

maya yönelik bir tutum içine girmek, daha makul bir yol olarak görünmektedir.

Halkla ilişkiler eğitiminin verildiği fakülteler akademik kurumlardır. Öğrenciye, çalışacağı alanın ve bununla bağlantılı olan disiplinlerin verilmesi ve ona alanıyla ilgili konularda eleştirel bakış yeteneğinin de kazandırılması açısından, kuramsal derslere ağırlık verilmesi önem taşımaktadır. Ancak, böyle bir yaklaşımdan, uygulamalı derslere hiç yer verilmesi istenmediği gibi bir yargıya varılmamalıdır. Çünkü, bilgi kadar beceri de önemlidir. Kuramsal dersler kadar olmasa da, uygulamalı derslere de yer verilmesi gerekmektedir. Buradaki temel görüş, kuramsal dersler ağırlıkta olmak kaydıyla uygulamalı derslerin de verilmesi şeklindedir.

Türkiye'deki eğitim sisteminin genel yapılanması göz önüne alındığında, uygulamaya yönelik derslerin ağırlıkta olması gereken kurumların, Meslek Yüksek Okulları olması gerektiği düşünülebilir. Bu doğrultuda, halkla ilişkilere yönelik uygulamalı derslerin, kuramsal derslere göre daha ağırlıklı olarak verilebileceği yerler olarak ön lisans eğitimi veren bu okullar daha uygun görünmektedir.

4-TEORİ AĞIRLIKLI HALKLA İLİŞKİLER DERS MÜFREDATLARININ İÇERİĞİ

Halkla ilişkiler müfredatları belirlenirken de, tıpkı önerilen halkla ilişkiler eğitim modelinde olduğu gibi, halkla ilişkiler rollerinin dikkate alınması gerekmektedir. Ayrıca, bir müfredatın içeriğini belirlemek için, hızla değişen dünyada, günümüzde halkla ilişkilerin ne olduğu ve nasıl algılanması gerektiği konularını ortaya koyarak işe başlamak uygun bir yaklaşım olacaktır. Halkla ilişkiler alanındaki roller, daha önce belirtildiği için, burada doğrudan halkla ilişkilerin, günümüzde nasıl algılanması gerektiği konusu ele alınacak ve sonuçta bu doğrultuda bir müfredat içinde yer alması düşünülen dersler saptanacaktır.

Halkla ilişkiler uygulamasının temelinde iletişim yatmaktadır. Her halkla ilişkiler olayı aynı zamanda bir iletişim olayıdır. Bu durum, halkla ilişkiler uygulamasını anlamak için, önce iletişimi anlamayı gerekli kılmaktadır. Halkla ilişkiler uygulayıcıları da ister istemez iletişim alanında yoğunlaşmak ve iletişimin bütün inceliklerini bilmek durumundadır. Halkla ilişkiler, hem kamu yönetimi hem de işletme yönetimi ile ilgili bir a-

landır. Ancak onun bu eğitimi veren fakülteler yerine, iletişim fakültelerinin programları içinde yer alması rastlantı değildir. Halkla ilişkilerin iletişim fakültelerine aidiyeti, onun temelinde yatan olayın bir iletişim olayı olmasının doğal sonucu olarak görülebilir (Kazancı 1997:50-51)

Yapılan halkla ilişkiler tanımlarında, halkla ilişkilerin kurumların/organizasyonların hedef gruplarıyla iki yönlü simetrik iletişimine dayandığı, anlayış ve güven ortamının yaratılması ve bunun sürdürülmesi, kamuoyunda kuruluş hakkında olumlu bir imajın oluşturulması gibi temel amaçları içerdiği ifade edilmiştir (Okay 1999:184).

Siyasal sistem açısından bakıldığında, yönetim felsefesini etkileme gücü açıkça görülen halkla ilişkilerde, iletişimin gerekliliği herkesçe bilinmektedir. Uygulama alanının medya ile iletişimin sağlanmasından, sergi-fuar düzenlemeye, konuşma metni hazırlamaktan endüstriyel ilişkileri geliştirmeye, çalışanlarla iletişimi güçlendirmeye, lobi faaliyetlerini gerçekleştirmeye kadar çok geniş bir yelpazeye yayılması, yapılacak olan eğitimin de kapsamlı olması zorunluluğunu beraberinde getirmiştir (Peltekoğlu 1998:98).

Bilgisayar teknolojisinde yaşanan gelişimin, günümüz iletişim düzenine getirmiş olduğu yeniliklerden halkla ilişkiler de payına düşeni alacaktır. Artık bir kitle iletişim aracı konumuna gelmiş bulunan internet, halkla ilişkiler çalışmalarında etkin bir biçimde kullanılmak durumundadır. Dünyanın her tarafına daha ucuz ve daha hızlı enformasyon ulaştırabilme imkanı sunan internet, göndericinin geçmişte olduğu türden medya abartma ve çarpıtmalarından kurtulmasını sağlayacaktır. Bununla birlikte internet, halkla ilişkilerin temeli olan çift yönlü iletişimi hızlandırıp geliştirerek, böylece firmaların iletişim etkinliklerinde büyük bir değişim meydana getirecektir (Berth ve Sjöberg 1998:50-51) Bu nedenle günümüz halkla ilişkiler uygulayıcılarının internet teknolojisinin nasıl kullanılabileceği, onun avantajlı ve dezavantajlı yönleri gibi konuları tam olarak öğrenip, ondan yararlanabilme yeteneğine sahip olmaları zorunludur.

Halkla ilişkiler uygulayıcılarının sahip olması gereken niteliklerden bir tanesi de hiç şüphesiz yabancı dildir. Ana dili İngilizce olmayan halkla ilişkiler uygulamacıları açısından, bir iletişim aracı olarak İngilizce, tartışma götürmeyecek derecede büyük bir zorunluluktur. Çünkü, bu dil, standart küresel iş dili haline gelmiştir ve halkla

ilişkiler uygulamacılarının, küreselleşmenin boyutlarının vardığı nokta itibariyle, hem sözlü hem de yazılı iletişimde işlek bir İngilizce bilgisine sahip olmaları zorunludur (Berth ve Sjöberg 1998:11).

Geçmişte, halkla ilişkiler alanında başarının, beceri ya da alınan eğitimden çok kişisel iletişim kurabilmek açısından değerlendirilmesi nedeniyle, çok farklı background'u olan insanlar, bu alanda çalışabilmekteydi. Sonraki yıllarda medya ile ilişkilerin büyük önem taşıması, gerekli olan niteliklerin daha çok gazetecilik eğitimi üzerinde yoğunlaşmasına yol açmıştır (Peltekoğlu 1998:101).

Günümüzde ise, halkla ilişkilerin aslında bir yönetim fonksiyonu olduğu, geniş bir uygulama alanını içerdiği konusunda yoğunlaşan görüşler, bu alanda çalışacak olanların, iletişim bilgisi yanında değişimlere adaptasyon, küçük gruplarda ya da organizasyonlarda ve sosyal yapıdaki davranış biçimlerini anlayabilecek, yorumlayabilecek düzeyde sosyal bilimlerde temel bilgilere sahip olmalarının gerekliliği üzerinde odaklanmaktadır (Peltekoğlu 1998:101).

Bir yönetim fonksiyonu olarak kabul edilen halkla ilişkilerin görevi; yöneticilere örgütün içsel ve dışsal gelişimine yönelik, örgütün kamularıyla ilişkilerini düzenleyici önerilerde bulunmak, yönetimin karşılaştığı ya da karşılaşılabileceği sorunlarla ilgili araştırmalar yapmak, yönetim ve kamuları arasında aracılık görevini üstlenerek, herhangi bir şekilde örgütün ilişkilerini etkileyebilecek durumları araştırarak yönetime rapor etmek, planlamalarda ve yönetsel fonksiyonlarda eylemde bulunmaktır.

Halkla ilişkiler işlevinin ne olduğuna ilişkin ele alınan bu yaklaşımlardan sonra, sıra halkla ilişkiler programı içinde oluşturulacak bir müfredatta, öğrencilere kazandırılması gereken beceri ve bilgilerin neler olabileceği konusuna gelmiştir. Öncelikle halkla ilişkiler öğrencisine kazandırılması gereken beceriler, daha sonra da bilgiler konusu ele alınacaktır.

Halkla ilişkilerin temelinde iletişim yattığı için, bu alanda eğitim görecekt olan öğrencilere kazandırılması gereken becerilerin de, genel olarak iletişim eğitimi gören öğrencilere kazandırılması gereken becerilerden pek soyutlanamayacağı söylenebilir. Bu bağlamda, bir iletişim eğitimi projesinde, eğitilenlere kazandırılması gereken

becerilere ilişkin Meral Özbek'in görüşleri desteklenmektedir. Yani, genel anlamda iletişim eğitimi gören diğer bölümlerin öğrencilerinin olduğu gibi, halkla ilişkiler öğrencilerinin de konuşma, gözleme, soru sorma, problem koyma, araştırma, yazma, yorumlama/tasarlama, anlama, muhakeme etme, tartışma gibi becerilerini geliştirmek gerekir. Bunların yanında, geliştirilmesi gereken diğer beceriler ise, tekniğe dayalı kitle iletişim araçlarından faydalanabilme ve bu araçların teknik diline vakıf olma gibi becerilerdir (Özbek 1993:323-324). Buradan hareketle, iyi bir halkla ilişkiler uygulamacısının, temel insani yetenekleri yani genel olarak doğal ve teknik dil kullanımında özel becerilere sahip biri olması gerektiği söylenebilir. Öğrencilerin becerilerini geliştirmeye yönelik müfredata koyulabilecek dersler arasında konuşma sanatı, diksiyon, grafik-tasarım, klavye, bilgisayar kullanımı gibi dersler sayılabilir.

Halkla ilişkilerin, iletişim, sosyoloji, sosyal psikoloji, yönetim bilimi, siyaset bilimi, reklam, pazarlama konularıyla ilişkili olduğu bilinmektedir. Bu nedenle, temel teknik beceriler açısından hangi alanda uzmanlaşmak isterse istesin, her halkla ilişkiler öğrencisi için "temel formasyon dersleri" olarak isimlendirilen sosyoloji, siyaset bilimi, yönetim bilimi, anayasa hukuku, siyasi düşünceler tarihi, iktisat gibi dersler gereklidir. Bu dersler, sadece disiplinlerarası bir alan olan iletişimin anlaşılması açısından değil, aynı zamanda halkla ilişkiler uygulayıcıları açısından çalıştığı mevcut kurumları, toplumu, dünyayı ve bunlardaki değişimleri anlamak ve izleyebilmek açısından da gereklidir. Bunun yanında iletişim, iletişim ve dil, sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri, iletişim ve kültür, medya hukuku gibi dersler de gereklidir (Özbek 1993:325-326).

İletişimin, halkla ilişkilerin temelini oluşturduğu daha önce belirtilmişti. Bu nedenle, halkla ilişkiler eğitimi bünyesinde iletişim bilgisinin, daha ayrıntılı biçimde öğrencilere kazandırılması gerekir. Bu doğrultuda, iletişim konusu daha spesifik dallara ayrılarak öğrenciye sunulabilir. Bu dallar arasında, kişilerarası iletişim, kültürlerarası iletişim, örgütsel iletişim, iletişim bilimine giriş, iletişim ve ikna, kitle iletişim teorileri, siyasal iletişim, pazarlama iletişimi konuları yer almaktadır. Bir halkla ilişkiler eğitim programı müfredatında yer alması gereken diğer dersler ise şu şekilde sıralanabilir: Halkla ilişkilere giriş, halkla ilişkiler teorileri, medya ilişkileri, kamu kuruluşlarında halkla ilişkiler, özel sektörde

halkla ilişkiler, halkla ilişkiler uygulamaları, halkla ilişkiler süreci, reklam, propaganda, tanıtım, kamu yönetimi, örgüt sosyal-psikolojisi, istatistik, kamuoyu araştırmaları. Ayrıca, günümüzde küreselleşen dünyada İngilizce ve internet dersleri de halkla ilişkiler eğitimi açısından müfredatta yer alması kaçınılmaz görünen dersler arasındadır.

Günümüzde, Türkiye'deki halkla ilişkiler programları incelendiğinde, müfredatlarında bu derslerin büyük bir çoğunluğuna yer verdikleri görülecektir. Ancak, burada yapılması gereken iş, halkla ilişkilerin bir yönetim fonksiyonu olduğu görüşünden hareketle, yönetim bilimi ve kamu yönetimine ilişkin derslerin sayısını artırmaktır. Yapılması gereken bir diğer iş ise, günümüzde iletişim sahasında bir devrim olarak nitelendirilebilecek olan internetin, daha iyi anlaşılabilmesi ve ondan bilgiyi paylaşım süreçlerinde daha etkin biçimde yararlanılabilmesi amacıyla, bu konuda gereken eğitimin bir an önce verilmesidir.

Teknolojinin getirdiği hızlı değişimin, iletişime etkisi çok önemli boyuttadır. Çağdaş insanın değişime açık olması gerekir. Halkla ilişkiler uygulayıcılarının da hedef kitlelerine, bu hızlı değişimi aktarmalarının, değişimden öncelikli olarak haberdar olmalarına bağlı olduğu bilinmektedir. Dikey ve yatay bilgi akışını yönlendirmek halkla ilişkiler uygulayıcılarının elindedir. Bu ise, her alanda bilgi dağarcığını geliştirmeye bağlıdır. Geleceğe dair tahminlerde bulunabilmek için tüm iletişim araçlarının kullanılması gerekir (Mardin 2000:58-59). Bu durum, halkla ilişkiler eğitiminde, günün teknolojisinin sağladığı yenilikleri herkesten önce öğrenme zorunluluğunu beraberinde getirmektedir.

SONUÇ

Eğitim, halkla ilişkiler alanında, üzerinde önemle durulması gereken bir husustur. Çünkü eğitim, halkla ilişkiler biliminin ve mesleğinin saygınlığını koruyabilmesi ve sağlıklı biçimde gelişimini sürdürmesi açısından etkili bir unsurdur.

Halkla ilişkiler alanında bir eğitim programı oluştururken, programın amaç veya amaçları açık biçimde belirlenmelidir. Bu alanda yapılan lisans düzeyindeki eğitimin temel amacı, hem bilimsel açıdan, hem de mesleki açıdan başarılı halkla ilişkiler uzmanları yetiştirmek olmalıdır. Bunun gerçekleştirilebilmesi için, nasıl bir eğitim programı modeli oluşturulacağı, programda kuram-

uygulama dengesinin nasıl kurulacağı, müfredat içinde hangi derslerin yer alacağı hususlarının ortaya konması gerekmektedir.

Dünyada, halkla ilişkiler eğitim programlarının yapısı incelendiğinde, genel anlamda Avrupa modeli ve ABD modeli olmak üzere iki modelin varlığından söz edilmektedir. Avrupa modeli öğrencileri yetiştirirken kuramsal eğitime ağırlık verirken, ABD modeli ise uygulamaya daha çok önem vermektedir.

Bu çalışmada, halkla ilişkiler alanında yapılan eğitimin amacı gerek bilimsel yeterliğe sahip bireyler, gerekse mesleki açıdan büyük kuruluşlarda "iletişim üst yöneticisi" rolünü yerine getirebilecek bireyler yetiştirmek olduğu görüşü savunulmaktadır. Öyleyse, bu alanda verilecek eğitim de kuramsal bilgilerin, uygulamaya dayalı becerilerden daha ağırlıkta olduğu Avrupa modeline yakın olmalıdır. Ancak, bu durum, uygulamanın önemli olmadığı veya eğitimde ona hiç yer verilmemesi gerektiği şeklinde algılanmamalıdır. Halkla ilişkiler eğitiminde tabii ki pratiğe yönelik becerilerin kazandırılacağı dersler yer almalıdır. Fakat, fakültelerde yer alan halkla ilişkiler programlarında ağırlık kuramsal bilgilere verilmelidir.

Halkla ilişkiler eğitimi müfredatları oluşturulurken, onun disiplinlerarası olma özelliği gözetilerek, ilişkili olduğu alanların bazı temel derslerine mutlaka yer verilmelidir. Bu alanlar sosyoloji, sosyal psikoloji, yönetim bilimi, siyaset bilimi, ekonomi, hukuk, istatistik şeklinde sıralanabilir. Yapılan halkla ilişkiler tanımlarının genelinde halkla ilişkilerin bir yönetim fonksiyonu olduğu vurgulanmaktadır. Bu nedenle, yönetim biliminin konusu içinde yer alan derslere daha fazla ağırlık verilmelidir. Bu alanda verilmesi gereken bir grup dersi, "iletişim" kategorisi içinde ele almak mümkündür. Bilindiği gibi iletişim halkla ilişkilerin temelini oluşturmaktadır. Bu nedenle iletişimin alt dalları olarak isimlendirilebilecek olan çeşitli derslerin müfredat içinde yer alması gerekmektedir. Kişilerarası iletişim, kültürlerarası iletişim, örgütsel iletişim, iletişim bilimine giriş, iletişim ve ikna, kitle iletişimi, kitle iletişim teorileri, siyasal iletişim, pazarlama iletişimi, iletişim ahlakı bu kategoride sayılabilecek başlıca derslerdir. Müfredata konması gereken bir grup ders ise, doğrudan "halkla ilişkiler" eksenli derslerdir. Bunlar arasında halkla ilişkilere giriş, halkla ilişkiler teorileri, medya ilişkileri, kamu kuruluşlarında halkla ilişkiler, özel sektörde

halkla ilişkiler, halkla ilişkiler uygulamaları, halkla ilişkiler süreci, reklam, propaganda, tanıtım, araştırma yöntemleri, kamuoyu araştırmaları gibi dersler bulunmaktadır. Bütün bu derslerin dışında, öğrencilerin becerilerini geliştirmeye yönelik konuşma sanatı, diksiyon, grafik-tasarım, klavye, bilgisayar kullanımı, yazarlık gibi derslere de müfredat içinde yer verilmelidir. Müfredatta yer verilmesi gereken dersler arasında, küreselleşen dünyada artık halkla ilişkiler uygulayıcıları açısından son derece önem taşıyan yabancı dil ve internet kullanımı da bulunmaktadır.

KAYNAKLAR

Asna A (1997) Halkla İlişkiler, P.R., Sabah Kitapçılık, İstanbul.
Bakan Ö (2000) Halkla İlişkiler Faaliyetlerinde Kamuoyu Araştırmalarının Yeri, Yüksek Lisans Tezi, S.Ü. Sos. Bil. Enst., Konya.
Berth K ve Sjöberg G (1998) Halkla İlişkiler Eğitiminin Evrimi ve Küreselleşmenin Etkisi, Halkla İlişkilerde Kalite, Ahmet Ünver (çev), Altın Kitap, Rota Yayınları, İstanbul.
Cutlip MS ve Center HA (1982) Effective Public Relations, Prentice- Hall, New Jersey.
Hazleton V ve Cutbirth C (1996) Avrupa'da Halkla İlişkiler: Alternatif Bir Eğitim Paradig-

ması, Erol Mutlu (çev), A.Ü.İ.F Yıllık 1995-1996, Asker Kartarı ed), A.Ü. Basımevi, Ankara.

Kazancı M (1997) Kamuda Ve Özel Sektörde Halkla İlişkiler, Turhan Kitabevi Yayınları, Ankara.

Mardin B (2000) Dünyada Halkla İlişkiler Nereye Gidiyor, 8. Halkla İlişkiler Forumu, Marketing Türkiye, 15 Kasım 2000, 10, (230).

Okay A (1999) Kurum Kimliği, Mediacat Yayınları, Ankara.

Öke MK (1994) Gazeteci, Çağdaş Gazeteciler Derneği Yayınları, Ankara.

Özbek M (1993) İletişim Eğitimi Üzerine, A.Ü.İ.F. Yıllığı 1992, A.Ü. Basımevi, Ankara.

Peltekoğlu FB (1998) Halkla İlişkiler Nedir, Beta Yayın Dağıtım, İstanbul.

Peltekoğlu FB (2000) 8. Halkla İlişkiler Forumu Konuşması, Marketing Türkiye, 15 Kasım 2000, 10 (230).

Sjöberg G (1987) Halkla İlişkiler IPRA Raporu, A. Fikret Işıkyakar (çev), Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.

Ünlü S Atabek N ve Taşçı D (1999) Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi Mezunlarının Fakülte'deki Eğitim Hakkındaki Görüşleri Üzerine Bir Araştırma, Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, 99/4. ■